

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПІДГОТОВКИ КЕРІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

Волярська Олена Станіславівна

Україна, м. Запоріжжя, Комунальний заклад «Запорізький обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти» Запорізької обласної ради

У статті розглянуто особливості управління навчальними системами післядипломної освіти, які надавали б пріоритет психолого-педагогічному фактору в процесі створення ефективних програм післядипломної підготовки керівників освітніх закладів.

Ключові слова: безперервна освіта, модуль, навчання, психолого-педагогічний супровід, управління.

Прискорення темпів оновлення та розширення знань приводить до швидкого застарівання раніше отриманої дидактичної та науково-методичної інформації й загострює проблеми професійної придатності педагогів. Забезпечити відповідну сучасним вимогам професійну підготовку педагогічних кадрів шляхом короткотермінового навчання в системі післядипломної освіти неможливо. Безперервність підготовки педагогів і керівників закладів освіти як професіоналів, стає єдиним можливим шляхом вирішування складних завдань економічного, суспільно-політичного, соціального і культурного розвитку країни.

Традиційна освіта вже не може забезпечити людину на все життя якостями, що будуть необхідні їй для ефективного виконання виробничих завдань. Концепція безперервної освіти обґрунтовує освіту дорослих як визначальну позицію в основних напрямках соціально-економічного розвитку сучасного світу.

В нашій країні склалося освіта дорослих існує в двох напрямках: формальна освіта дорослих – загальна середня освіта в різних формах, професійно-

технічна, базова і повна вища освіта, післядипломна освіта; неформальна освіта дорослих – професійно спрямовані та загальнокультурні курси навчання найрізноманітніших форм.

Сучасний етап розвитку національної системи освіти характеризується освітніми інноваціями. Вважаємо, що при входженні України в європейський простір мають бути враховані світові тенденції і здобутки у сфері інноваційного регулювання освітніми процесами. Важливого значення набуває розробка стратегії освітнього інформаційно-інноваційного середовища шляхом модифікації інноваційних технологій у педагогічний процес післядипломної освіти, запровадження нової системи оцінювання навчальних досягнень слухачів, формування їхнього професійного зростання та професійної культури.

Створення і функціонування системи післядипломної освіти педагогічних і керівних кадрів об'єктивно пов'язане з розвитком і ефективністю професійної освіти фахівців, які мають певний професійний досвід. Професійна підготовка та підвищення кваліфікації педагогів і керівників закладів освіти здійснюється на основі традиційних підходів, які є пріоритетними в практиці середньої та вищої школи. Інформативний характер цих традиційних підходів фактично виключає можливість врахування у навчальному процесі ціннісних орієнтацій дорослої людини, її досвіду, реальних потреб і можливостей. Вважаємо, що оскільки інформативні моделі післядипломного навчання орієнтовані на знання, вміння та навички, що стають метою навчального процесу, то головним завданням педагога під час підвищення кваліфікації є сприйняття дидактичної інформації.

Відзначимо, що в сучасних умовах безперервної професійної освіти зміст професійної підготовки керівників закладів освіти пов'язаний з реалізацією соціального замовлення. В процесі професійної освіти особлива актуальність приділяється задоволенню індивідуальних освітніх потреб слухачів, створенню

необхідних умов для самореалізації особистості, формування системи ціннісних професійних настанов.

До проблеми розвитку освіти дорослих в Україні та застосування андрагогічного підходу в системі професійної освіти зверталися в своїх працях вітчизняні вчені С.І. Болтівець, Н.А. Побірченко, Л.М. Сергєєва та інші.

Освітні технології як складові професійної культури педагога вивчали вітчизняні науковці І. Дичківська, О. Олійник, О. Пехота, Є. Полат, С. Сисоєва [4].

С.І. Болтівець зазначає, що на розвиток можливостей адаптації дорослої людини до умов життя суспільства впливають особливості особистості [2].

Однак, аналіз праць зазначених науковців не дає цілісного уявлення про використання андрагогічного підходу при організації психолого-педагогічного супроводу професійної підготовки педагогів і керівників закладів освіти.

Теоретичний аналіз актуальних досліджень дозволив відзначити, що вітчизняний і зарубіжний досвід засвідчують пошук нових концептуальних підходів до структурування й прогнозування навчальних систем, які надавали б пріоритет психолого-педагогічному фактору в процесі створення ефективних програм навчання фахівців. У цьому відношенні, як ми вважаємо, великі потенційні можливості закладено в застосуванні освітніх технологій в професійній підготовці педагогічних кадрів.

Мета статті – проаналізувати особливості управління психолого-педагогічним супроводом післядипломної освіти керівників закладів освіти.

Розробка означеної системи психолого-педагогічного супроводу післядипломної освіти керівників закладів освіти зводиться до трьох рівнів інтеграції: внутрішньо-предметного, міждисциплінарного, технологічного.

Зазначимо, що під структурою навчальної дисципліни в системі післядипломної освіти слід розуміти відносно стійку сукупність взаємозв'язків навчальних елементів із зазначенням послідовності їх вивчення. Під навчальними елементами, розуміють предмети і процеси, що підлягають

вивченню і введені в навчальний курс у вигляді понять, суттєвих ознак, правил тощо.

Вважаємо, що процес структурування навчальної дисципліни складається із визначення її глобальної структури та структурування безпосередньо навчального матеріалу – сукупності навчальних елементів, що підлягають засвоєнню. Зазначимо, що в системі освіти дорослих провідного значення набуває саме система навчання, у межах якого відбувається викладання дисципліни.

Визначимо характерні ознаки модульної структури навчальної дисципліни в системі післядипломної педагогічної освіти: модульна структура навчальної дисципліни є водночас і самостійною системою, і підсистемою складної динамічної системи сучасної педагогічної науки; модульній структурі навчальної дисципліни притаманне укрупнене структурування змісту професійної педагогічної освіти; модульна структура навчальної дисципліни забезпечує засвоєння окремого теоретичного матеріалу, який об'єднується з практичним досвідом педагога, що визначає дискретно-неперервний характер післядипломного навчання.

На основі міждисциплінарного аналізу суміжних дисциплін стало можливим доповнити означені дисципліни новими розробками, теоріями, концепціями й ідеями, які дозволили розширити межі відомих традиційних теоретичних і практичних положень. Суміжні наукові дисципліни, що складаються з положень філософії, психології, соціології, інформатики, стали основою навчальних модулів.

Зазначимо, що в традиційній системі навчання, яка будується переважно за предметоцентристським принципом, в результаті структурування зміст дисципліни найчастіше представляється її розділами, темами, підтемами. Така характеристика, на нашу думку, відображає лише навчальний аспект, залишаючи поза увагою розвивальну та пошуково-дослідну діяльність.

Як альтернатива традиційній системі навчання виникло та набуло розповсюдження модульне навчання. Зазначимо, що модульне структурування дисципліни дало можливість виокремити групи фундаментальних питань, логічно й компактно їх поєднати з метою запобігання дублювання в єдину відкриту систему знань, норм і цінностей, що становить основу змістового модуля. Кожен змістовий модуль складається з чотирьох компонентів міні-модулів, послідовно розроблених відповідно до окреслених положень.

Вивчення особливостей впровадження інформаційної й модульної технологій навчання в післядипломну освіту дозволило дійти висновку, що в сучасних умовах здійснено переорієнтацію навчальної діяльності з процесу викладання на процес цілеспрямованого учіння.

Відзначимо, що система взаємодії викладача зі слухачами передбачає аудиторну і дистанційну форми навчання за рахунок їх модернізації, а саме: активне застосування діалогічних методів (дискусій), проблемний підхід до побудови всіх аспектів навчального процесу, розробка творчих проєктів, застосування дидактичних і рольових ігор, використання інформаційних технологій навчання.

Відомо, що модульний дидактичний процес має трьохкомпонентну структуру, до складу якої входить мотиваційний компонент, компонент пізнавальної діяльності та компонент управління цією діяльністю.

Мотиваційний компонент розглядається як процес, у результаті якого визначається діяльність, що має для індивіда особистісне значення, формує усталеність інтересу до неї й перетворює задані ззовні цілі у внутрішні потреби особистості.

Функціональний компонент модульного дидактичного процесу який розуміємо як організацію навчально-пізнавальної діяльності слухачів, забезпечує умови для становлення професіоналізму слухачів.

Відзначимо, що сутність навчально-пізнавальної діяльності слухачів під час навчання в системі післядипломної освіти полягає в наступному:

1) в оволодінні: системою основ наук: наукові програми, теорії, закони, закономірності, моделі, класифікації, категорії, процеси, явища, поняття, факти тощо; системою норм: цілі, плани, програми, проекти, алгоритми, інструкції, стандарти, методи, методики, технології, підходи, версії, правила тощо; системою цінностей: ідеї, переконання, ціннісні орієнтації, концепції, світоглядні програми, установки, оцінки, ставлення, прагнення, вірування тощо;

2) у формуванні готовності до оволодіння системою знань, норм і цінностей, духовною й педагогічною культурою, виховною й дидактичною технологіями;

3) у реалізації модульного навчання як інноваційної педагогічної системи, створеної на основі єдності трьох взаємозалежних модулів: змістового, пізнавально-операційного й технологічного.

Забезпечення навчально-пізнавальної діяльності слухачів відбувається на основі єдності змістового, технологічного й пізнавально-операційного модулів, що реалізувалося на таких етапах:

а) адаптивно-мотиваційний: знайомство зі структурою й змістом модулів і з логікою їх побудови; сприйняття й осмислення змістового модуля, його мети й призначення; знайомство з методикою організації навчально-модульного процесу;

б) пізнавально-операційний: засвоєння змісту окремого міні-модуля; тестове оцінювання рівня оволодіння знаннями, нормами й цінностями в процесі вхідного й вихідного контролю; корекційна діяльність щодо засвоєння навчального матеріалу;

в) діяльнісно-контрольний: відпрацювання вмінь, навичок і способів узагальнюючої та рефлексивної діяльності; оцінка й самооцінка засвоєної системи знань, норм і цінностей; корекція навчально-пізнавального процесу щодо засвоєння отриманого досвіду.

Наступний компонент модульного дидактичного процесу – управління навчально-пізнавальною діяльністю слухачів. Управління розглядається нами як система психолого-педагогічного супроводу, яка містить спостереження, корекцію та контроль за навчально-пізнавальною діяльністю слухачів з метою підтримки й виконання поставлених цілей і задач навчання. Управлінські можливості модульного дидактичного процесу поділяються на три фази, відповідно до функціональної сфери: управління підготовкою завдань до пізнавально-операційних і технологічних модулів; управління процесом навчально-пізнавальної діяльності або процесом функціонування; управління процесом вхідного, поточного й підсумкового (вихідного) контролю.

Важливою умовою удосконалення професійної підготовки педагогів і керівників закладів освіти в між курсовий період підвищення кваліфікації в системі післядипломної освіти стане виконання рекомендацій з організації самостійної роботи.

Самостійна форма навчання передбачає роботу слухачів з друкованими та електронними джерелами. Метою такої форми навчання є самостійне професійне спрямоване засвоєння навчального матеріалу. Завдання для самостійної роботи підкріплюються системою методичного забезпечення, відповідними інструктивними матеріалами, а саме: довідковим матеріалом для самостійної роботи слухачів до кожного модуля; завданнями для самостійної роботи слухачів до практичних занять із урахуванням рівнів інтелектуальної активності; інструкціями щодо виконання завдань; критеріями оцінок якості виконаних завдань; словником використаних термінів; списком літератури; набором індивідуальних завдань; імітаційно-моделюючими й дидактичними іграми.

Відзначимо, що завдання для самостійної роботи слухачів розробляються відповідно до таких рівнів інтелектуальної активності:

1) репродуктивний – характеризується здатністю слухачів діяти за аналогією, за відомими зразками й алгоритмами, а також передбачати рішення завдань у межах поданого або первісно винайденого способу дії;

2) евристичний – характеризується тим, що розумова діяльність слухачів спрямована на зображення нового підходу до вирішення завдання й передбачає використання певних прийомів: аналіз умов завдання, визначення або розгорнуте визначення умов завдання, підведення їх під логічні категорії, включення умов завдання в нові зв'язки, в іншу невідому структуру, введення додаткових компонентів або відношень, моделювання педагогічних ситуацій;

3) креативний – характеризується тим, що вирішення проблеми не обмежується лише евристичними прийомами, а постає самостійною проблемою, призводить до теоретичного відкриття або до постановки нової проблеми.

Пізнавально-операційні модулі були підготовлені для реалізації на заняттях зі спецкурсів щодо професійної спрямованості з метою розширення, поглиблення й закріплення знань слухачів, розвитку їхніх професійних і творчих здібностей.

Слід відмітити, що для успішного оновлення процесу професійно-педагогічної підготовки керівників освітніх закладів в системі післядипломної освіти, необхідно реалізувати відповідну модульну модель, яка повинна бути побудована за принципами професійної спрямованості, індивідуально-особистісної спрямованості, інтеграції, права вибору, інноваційності, безперервності.

Отже, доведено, що основними положеннями реалізації психолого-педагогічного супроводу післядипломної підготовки керівників освітніх закладів в умовах безперервного освітнього простору є: визначення особистості головним ціннісним орієнтиром усієї діяльності системи післядипломної освіти; створення середовища найбільшого психолого-педагогічного сприяння

розвиткові особистості тих, хто навчається, шляхом забезпечення умов оптимального режиму інтелектуальних навантажень, змісту діяльності.

Висновки. Психолого-педагогічний супровід післядипломної підготовки керівників освітніх закладів розглянуто як науково-методичне забезпечення безперервного професійного навчання, до складу якого входить концепція психолого-педагогічного супроводу, модульна організація навчального процесу та рекомендації з виконання самостійної роботи.

Таким чином, вважаємо, що головною метою післядипломної освіти керівників освітніх закладів є формування особистості професіонала, яка буде соціально активною, професійно компетентною, з розвиненими ціннісними орієнтаціями і відповідним рівнем управлінської культури. Ця мета досягається на шляху задоволення індивідуальних освітніх потреб педагогів і керівників освітніх закладів, які можна звести до кількох груп, що визначають основні завдання професійної педагогічної освіти: безперервне вдосконалення професійних знань, вмінь та навичок педагогів і керівників освітніх закладів, а також соціокультурний розвиток сучасних фахівців.

ЛІТЕРАТУРА

1. Актуальні проблеми соціально-педагогічної роботи (модульний курс дистанційного навчання) / [А.Й. Капська, О.В. Безпалько, Р.Х. Вайнола та ін.]; заг. ред. А.Й. Капської. – К.: УДЦССМ, 2002. – 164 с.
2. Болтівець С.І. Психологічна місія андрагогіки як теорії і методики суспільної просвіти та ціложиттєвого самовдосконалення людини / С.І. Болтівець // Педагогічний процес: теорія і практика : збірник наукових праць. – К. : ЕКМО, 2010, – Вип. 3, в 2-х частинах, Ч.1. – С. 7-13.
3. Освітні технології: Навчально-методичний посібник / [За ред. О.М. Пехота, А.З. Кінтенко та ін.]. – К.: Експрес, 2002. – 255 с.

4. Софій Н.З. Інноваційні методи навчання та викладання: теоретичне підґрунтя та методика використання / Н.З. Софій. — К.: Проект «Рівний доступ до якісної освіти в Україні», 2008. — 60 с.

Volyarskaya E.S. Psycho-educational support postgraduate training of and administrators of educational institutions.

In article features of management are considered by training systems which provide priority value to psychology-pedagogical factors in the course of creation of effective educational programs and promote the development of professional values.

Keywords: continuing education, module, psychology-pedagogical support, and values.